

Markaryds kyrkogård

Sunnerbo kontrakt

Växjö stift

Jessica Wennerlund
Smålands museum rapport 2007:127

© 2007 SMÅLANDS MUSEUM
VÄXJÖ 2007
ISSN1403-2902
PRODUKTION OCH DISTRIBUTION:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
ALLMÄNT KARTMATERIAL: Medgivande 507-98-29

Innehåll:

Inledning	sid 3
Markaryds kyrkogård	sid 9
Beskrivning av kyrkogården idag	sid 13
Beskrivning av enskilda kvarter	sid 19
Sammanfattning	sid 45
Ordförklaringar	sid 47

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentariska. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för vården av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftets innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövården.

På uppdrag av Växjö stift utför Smålands museum en inventering av kyrkogårdar/begravningsplatser inom stiftets del av Kronobergs län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattar de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet.

Syfte

Den översiktliga inventerings syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/ samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödsystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144).

anger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården

upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravnings-traditioner. I rapporten finns exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Växjö stift, länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, Kronobergs län samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältedel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier David Fuchs, Jenny Svengård, Jessica Wennerlund och Helena Åkerberg vid Smålands museum i Växjö. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kronobergs län, ATA, Smålands museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

KORT KYRKOGRÅRDSHISTORIK

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar. Kristendomens införande innebar bl a att kremation av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkor, tumbor och hällar stod uppställda. Enklare människors gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravda bredvid varandra. Fram till 1960-talet används denna typ av linjegravar. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats och påkostad gravvård. Samtidigt blev de förmögna gravvårdar allt mer exklusiva. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena, bl.a. tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har såtts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

VÄXJÖ STIFT – EN KORT HISTORIK

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska kyrkoprovinsen styrdes under tre kvarts sekel från Danmark.

Stiftsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinsen pågick dock samtidigt och när Uppsala, genom en påvlig skrivelse år 1164, blev ärkebiskopssäte bestod den nya svenska kyrkoprovinsen av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet tillskapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Varendsdelen utgjordes av fem härader, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två härader, Västra och Östra Njudung.

Uppgifterna kring vilka områden som omfattades av den nyinrättade biskopsstolen i Växjö är dock inte entydiga då Växjöstiftets avgränsning mot Linköping relativt omgående blev föremål för en segdragen konflikt främst rörande de båda landen ”Finnveden och Njudung” vilka tillsammans med virdarnas land ”Värend” kom att utgöra en särskild lagsaga, den s.k. Tiohärads lagsaga. Tiohäradslagens kyrkobalk utgör en viktig källa till kunskap om samhällsförhållanden under de första kristna århundradena och var den gällande kyrkolagen i Växjö stift och angränsande delar av Linköpings stift långt fram i tiden. Kyrkobalken föreskrev de rättigheter och skyldigheter som gällde beträffande uppförande av kyrka och anskaffande av inventarier härtill samt tillsättning av präst och ansvaret för dennes ekonomiska bärning. Lagstiftningen innefattade också bestämmelser om biskopen och dennes uppgifter. Till dessa hörde framförallt vigning av präster och kyrkor men också ansvaret för läran samt utövandet av såväl administrativ som juridisk myndighet liksom ekonomisk förvaltning.

Företrädarna för det nyinrättade Växjöstiftet torde ha hävdatt att biskopsdömet borde sammanfalla med lagsagan. Från Linköpings stift sökte man uppenbarligen inskränka den nya stiftsbildningen till att endast omfatta Värend. Frågan kring stiftets utbredning kom slutligen att fastslås genom den påvliga legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248 genom vilken Finnveden och Njudung tilldelades Linköpingsstift medan Växjöbiskopen fick nöja sig med Värend. Därigenom kom Växjöstiftet att bli det i särklass minsta stiftet i den svenska kyrkoprovinsen med endast omkring 60 socknar. För stiftsledningen i Växjö innebar stiftets begränsade omfattning en motsvarande begränsning av ekonomiska resurser och inflytande.

Ungefär ett århundrade efter Växjöstiftets bildande konstituerades domkapitlet som i stiftsstyrelsen har varit rådgivande och ställföreträdande. Domkapitlets uppgift var främst att svara för gudstjänst och undervisning i domkyrkan.

År 1555, i samband med att Kalmar ordinarie domkapitel bildades, överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden utgjordes då av Västbo, Östbo och Sunnerbo härad och hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift.

När Jönköpings och Kalmars ordinarie dömen upphörde 1568 återgick man praktiskt taget till den gamla stiftsindelningen där områdena kring Jönköping, Tvetå, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudungs härader lades till Växjö stift dit också Östra Njudungs härad fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tvetå och Vista härader till stiftet i Växjö.

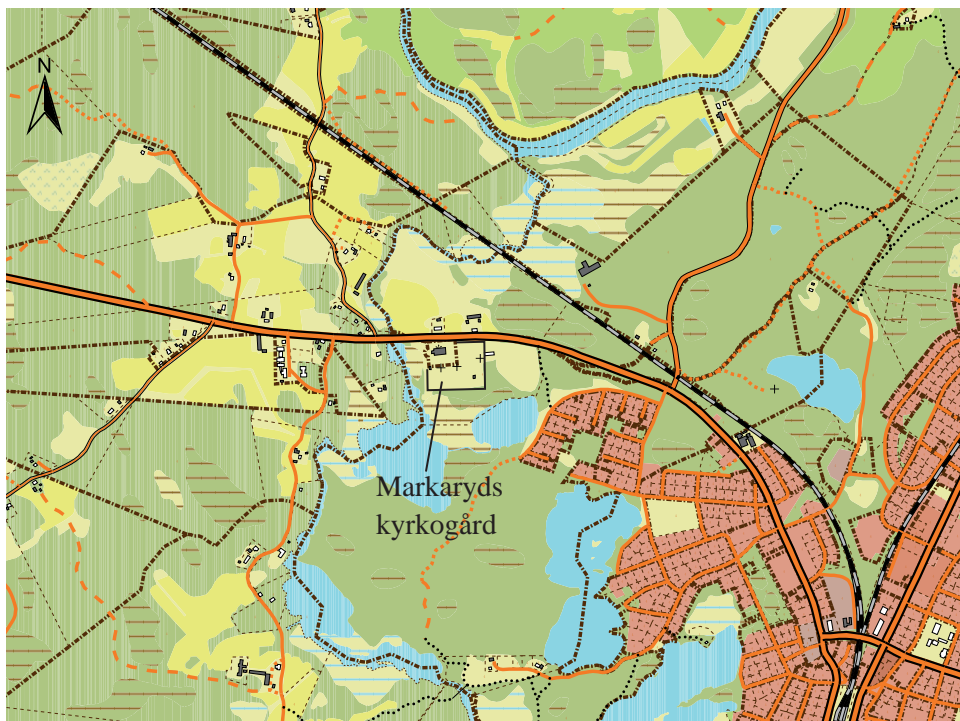
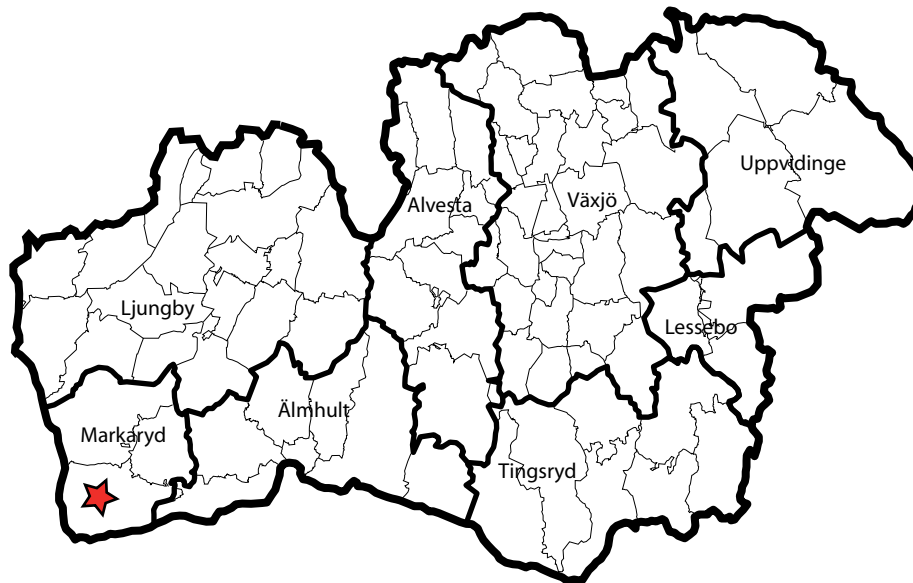
Denna indelning av stiftet bevarades fram till 1900-talets början då en väsentlig förändring av den yttre ramen kom till stånd och Kalmar stift bildat 1603, slogs samman med Växjö stift. Beslut i frågan fattades vid 1903 års riksdag. En sammanslagning skulle äga rum i samband med nästa biskopsvakans i något av de två stiftet. Detta realiserades sedan biskop Tottie i Kalmar avlidit varefter sammanslagningen ägde rum den 1 augusti 1915. Kalmar stift omfattades då av Handbörds, Stranda, Norra och Södra Möre härader samt Öland.

Av svenska kyrkans tretton stift kommer Växjö på femte plats såväl med avseende på areal som på folkmängd. Växjö stift omfattar sedan 1915 större delen av Småland samt Öland. De delar som ej innefattas av stiftet är Aspeland, Sevede och Tjust härader i norra delen av Kalmar län samt Södra och Norra Vedbo härader i nordöstra delen av Jönköpings län, som alla ingår i Linköpings stift, samt Mo härad i nordvästra Jönköpings län vilket är en del av Skara stift. Växjö stift är indelat i sexton kontrakt nämligen Kinnevald, Allbo, Sunnerbo, Konga, Vidinge, Tvetå, Vista, Östbo, Västbo, Västra Njudung, Östra Njudung, Norra Möre, Södra Möre, Stranda och Handbörd, Ölands norra samt Ölands södra kontrakt. Att kontrakten i officiella sammanhang ofta nämns i just denna ordning speglar stiftets utveckling med utgångspunkt från det gamla Värendsstiftet kompletterat med Kalmar stift.

Vid millenniumskiftet blev Svenska kyrkan ett eget trossamfund och statskyrkan i Sverige upphörde. Växjö stift har arbetat med den kyrkliga indelningen och strukturförändringar pågår där församlingar slås samman, eller delas. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt 300 präster och drygt 100 diakoner.

MARKARYDS KYRKOGRÅRD

Markaryds kyrka och kyrkogård ligger strax väster om Markaryds samhälle, Markaryds socken, Sunnerbo kontrakt, Markaryds kommun, Kronobergs län, Växjö stift.

MARKARYDS KYRKOGÅRD

Kyrka och kyrkomiljö

Markaryd omtalas för första gången i skriftliga källor 1342. Den allra först kyrkan i Markaryd var troligen en träkyrka. Den ersattes senare med en stenkyrka troligen på 1200-talet.

1851 brann medeltidskyrkan upp efter ett åsknedslag. Kyrkan låg på samma plats som nuvarande kyrkan. Tornet var det enda som blev kvar och det bevarades när återuppbyggnaden gjordes. Den äldre kyrkan var byggd av sten utvidgades 1795 och försågs med ett nytt torn. Sakristian byggdes 1722. Den nuvarande kyrkan kunde invigas 1857, byggd 1855 i nyklassicistisk stil i sten. Den är in- och utvändigt putsad och vitkalkad och har ett koppartak. Sockenstugan ligger tvärs över vägen.

Kyrkogårdens historik

Inför kyrkans 100-års jubileum företogs omfattande omläggningar på den befintliga kyrkogården. Efter ändringarna kom kyrkogården att delas upp i fyra delar. En huvudsakligen gräsbevuxen del runt kyrkan som representerar den gamla kyrkogården, en parkkyrkogård som står som typ för 1800-talet, en stenramskyrkogård som företräder 1940-talet och en häckkyrkogård som representerar 1950-talet. Grundtanken var att skapa en grön och vacker kyrkogård. Ett flertal av grusgångarna togs bort, liksom stenramar runt gravplatserna (efter gravrättsinnehavarnas tillstånd). En del av ramarna sänktes. Gravarna besåddes med gräs och gravstenarna vändes så att de gick att läsa från gångarna. Gamla gravstenar togs bort och en del ställdes mot södermuren.

I förteckning över Markaryd kyrkas tillhörigheter och minnesmärken upprättad den 5 oktober 1829 omtalas "Bland gravvårdar finnes på kyrkogården en sten med uthuggen hammare och tång på, under hvilken, enligt i orten gammal sägen, ska ligga en namnkunnig man benämnd Hune.". Hunestenen har blivit något av en symbol för Markaryd. Ett litet hemlighetsfullt minnesmärke vid södra kyrkogårdsmuren, omtalat av kyrkoherden i skrivelse till Kungliga majestäten redan 1667 som det enda fornminnet i socknen. Tecknet är hammare och tång och ett kors. "Framför kyrkdörren i tornet ligger en gravsten med en i det närmaste utnött inskrift från 1200-talet eller början av följande århundrade." (N. Växjöbl. Beskr. 1902)

Händelsehistorik

- Ca 1200 Den äldsta kyrkan uppfördes omkring år 1200, eventuellt ännu tidigare.
- 1851 Gamla kyrkan brann ned. Endast tornet kunde räddas.
- 1854 Nuvarande kyrkan byggd.
- 1857 Kyrkan invigs i augusti 1857.
- 1878 Kyrkogården utvidgas. (Kvarter B, E och F)
- 1880 Kyrkogården utvidgas. (Kvarter H och I)
- 1893 Kyrkogården utvidgas. (Kvarter C, D och K)
- 1930 Svar på remiss till Byggnadsstyrelsen från Riksantikvarieämbetet, angående grävningens arbeten för värmeledning på kyrkogården. Om gravar eller äldre byggnadsdelar anträffas ska Riksantikvarieämbetet omedelbart underrättas.
- 1935 Kyrkogården förlänges mot söder.
- 1937 Förslag på utvidgning av kyrkogården med ett för ändamålet inköpt område.
- 1938/39 Kyrkogården utvidgas ytterligare. (Kvarteren L, M, N O och P)
- 1940 Godkänt förslag till urnlund på Markaryds nya kyrkogård. Urnlunden är avsedd att förläggas i sydvästra hörnet av det område varmed gamla kyrkogården utvidgats i söder och omfattar en areal av ungefär 700 kvadratmeter.
- 1948 Förslag på nytt bårhus.
- 1950-talet Nya områden togs i bruk för gravar öster om kyrkogården. (Kvarter T, U, V och X).
- 1954 Nya bårhuset färdigt. Byggnaden är 10x7 meter stor och uppförd i grå granit. Taket är klätt med ekspån. Bårhuset invigdes 4 december 1954 av stiftets biskop.
- 1956 Omläggning av kyrkogården påbörjas. En del av gångarna ska tas bort och på de gångar som ska bli kvar, lägges kalkstensplattor. I övrigt ska gravplatserna besås med gräs och endast i en liten rundel uppe vid gravstenen ska finnas öppen jord för plantering. Gravstenarna ska vändas så att de kan läsas från gången upp till kyrkan.
- 1959 Omfattande omläggning och försköning av kyrkogården är färdigställd. Alla gravstenar och ramar har gjutits fast. Sten- och singelytorna ersattes av gräsmattor. En kalkstensgång har lagts från kyrkans södra ingång och ut över två kvarter på kyrkogården. Hela kyrkogården förutom kvarteret bakom gamla bårhuset har planerats och samtidigt har påförts gödsel och ny matjord. De allra flesta kantstenarna har med gravvägar-nas tillstånd tagits bort eller sänkts till markhöjd. En del träd har borttagits och andra har beskurets. Båstadssingel har påförts alla gångar på gamla kyrkogården och samtliga gångar i kvarteret bakom gamla bårhuset har belagts med grå singel som tagits från gravplatserna, som besåts med gräs. På alla övriga gångar har krossgrus påförts. En del gamla gravstenar har borttagits från gravplatserna och placerats utmed södra stenvallen. Någon äldre gravsten har på grund av sin särtyp renoverats. Järnstaketet på gamla kyrkogården har bevarats för framtiden, då knappast några nya kommer att sättas upp. Områdena utanför stenvallarna har snyggats upp och ny avfallstipp har ordnats utanför kyrkogårdens sydöstra del. Kalkstensgångar har lagts ut med kyrkans norra långsida samt från kyrkans torngång fram till vägen. Nya parksoffor har anskaffats. Grindstolpar har belagts med ny puts och grindar har renoverats. Ett parkeringsområde har anlagts omedelbart norr om kyrkogården. Efter omläggningen kan man säga att kyrkogården omfattar fyra tidsepoker. Gamla kyrkogården med sina hela gräsmattor får symbolisera äldre tiders begravningsplats. Prestorpsdelens karaktär av parkkyrkogård har bevarats. Bakom gamla bårhuset återfinns man 1940-talets stenkyrkogård som är i oförändrat skick och vid södra muren har man så 1950-talets häckkyrkogård. Plats finns dessutom för en urnlund.
- 1961 Förslag om utvidgning av kyrkogården som i det närmaste är fullbelagd. Samtidigt behövdes nya parkeringsplatser och uthus ordnas.
- 1962 Yttrande från Kungliga byggnadsstyrelsen om kyrkogårdsutvidgningen

- 1963 Orienterande beskrivning över förslag till utvidgning av kyrkogården. Förslaget omfattar utvidgning åt öster och väster av nuvarande kyrkogård samt anordnande av bilparkering. Den mot väster förlagda bilparkeringen förlägges på redan delvis utfylld åkermark. Den åt öster förlagda utvidgningen ger utrymme för ungefär 920 gravplatser. Parkområdet öster därom ger möjlighet för eventuell skogskyrkogård eller framtida ytterligare utvidgningar av gravkvarteren, dock avses området i första hand att behållas som park.
- 1973 Strid om planerad grävning för avloppsledning på kyrkogården. Ena parten (Adolf Svensson) menade att det skulle grävas så djupt att det skulle göra intrång på gamla gravplatser. Nedläggandet menade han kunde jämföras med "gravskändning". Prosten Ingemar Lindstam, kyrkorådets ordförande menade att alla grävningar på kyrkogården kommer att ske med största pietet och att Adolf Svensson inte behövde känna någon oro för det.
- En dryg månad senare användes en del av jorden som blev över från anläggningsarbetet på kyrkogården som utfyllnad vid anläggandet av en trädgårdsanläggning vid en ny byggd fastighet i Markaryds tätort. I jorden hittades skelettdelar trots att entreprenörfirman kontrollerat jorden noga.
- 1975 Förslag och beslut om att anlägga en urnlund öster om de dåvarande gravkvarteren. Urnlunden skulle innehålla cirka 290 gravplatser. Varje gravplats ska vara 90 x 110 centimeter. Området är idag en skogsbacke. Avsikten är att den ska behålla sin karaktär. Gravkvarteret ska följa markens höjdförhållanden. Området ska gräsbesås, men i områdets sydvästra hörn ska en konvaljebacke bevaras orörd. En plats för stilla tankar ska anordnas. Gravvårdarna ska vara av liggande typ. Blankpolerade stenar bör inte tillåtas.
- Samtidigt ska en minneslund anläggas. Minneslunden ska antingen förläggas i anslutning till urnlunden söderut mot Lillån eller väster om gravkvarteren mot Åmot.
- 1979 Förslag på ramp för rörelsehindrade. Riksantikvarieämbetet anser att den föreslagna rampen dominerar fasaden för mycket och förordar en mindre utbredd anläggning.
- 1981 Vid anläggande av handikappramp vid södra portalen har den kända Hunegravstenen kommit i skuggan mellan muren och rampen. I det fall inte stenen står på hävdvunnen plats vill därför kulturminnesvården vädja till kyrkorådet att överväga möjligheterna att flytta stenen till lämplig plats i närheten där monumentet bättre kan komma till sin rätt.
- 1986 En minneslund invigs utanför kyrkogårdens sydvästra hörn vid åkanten.
- 1988 Förslag på utbyggnad av kyrkogården. Förslaget innehåller 1500 kistgravar
- 1993-94 Kyrkan ägare till marken för utbyggnaden. Det två hektar stora markområdet tillhörde tidigare kommunen och var gammal mossmark i anslutning till sjön. Den sanken marken fylldes upp med 5 000 lastbilslast med utfyllnadsmassor, totalt 82 000 kubikmeter. På den nya kyrkogården finns plats för 1600 kistgravar på dubbelt gravdjup, totalt 3200 stycken gravar.
- 1994 Beslut om utvidgning av kyrkogården.
- 1995 Nya kyrkogården slutbesiktigas.
- Tillstånd för trädfällning och nyplantering enligt trädvårdsplan som utarbetats av landskapsarkitekt Johnny Sydvar. Första etappen ska omfatta hela den trädkrans som omramade kyrkogården i den utsträckning den fick under 1850-talet. Samtliga träd på trädkransens södra och östra sida, samt ett antal träd på västra sidan ska sparas under överblickbar tid. Återstående träd på den norra sidan och vissa träd på den västra sidan ska sparas under en tid av 15-20 år. I luckorna mellan de återstående träden ska återplantering med ask, lönn, lind och kastanj, så att det på alla sidorna finns en blandning av dessa trädslag.

- 1996 19 februari 1996. Ändring av beslut från 12 maj 1995. Tillstånd att fälla fem träd i trädkransen. Ett träd bör kronstabiliseras. Nyplantering ska göras i alla äldre och nya luckor i trädkransen. Länsstyrelsen avslår ansökan om att plantera rundoxel längs vissa gångar på kyrkogården.
- 2003 Förslag på rivning av sockenstugan. Smålands museum motsätter sig förslaget, då sockenstugan är en av de äldsta i länet och en synnerligen värdefull byggnad som är en del av den kulturhistoriskt värdefulla miljön i anslutning till kyrkan.
- 2005 Sockenstugan bevarades och flyttades till en plats öster om kyrkan.

Flygfoton

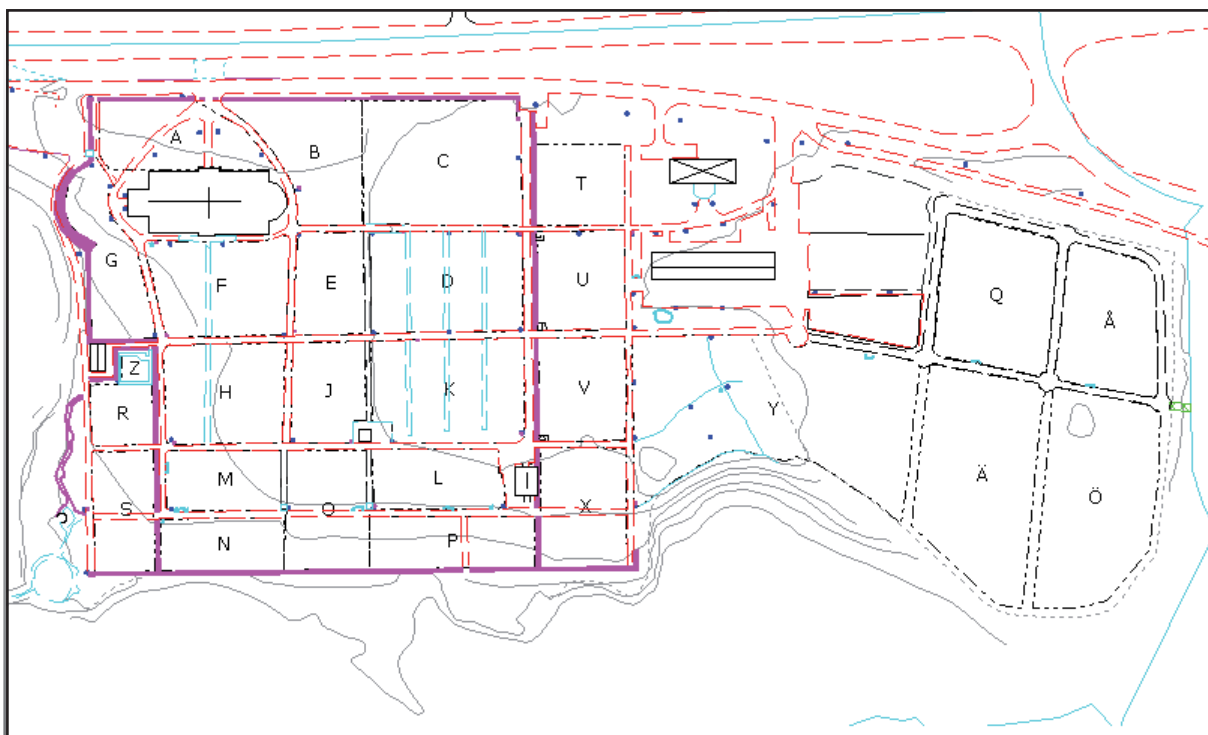
I Smålands museums fotoarkiv finns två flygfoton över Markaryds kyrka och kyrkogård. De är från 1947 och 1951. Då flygfotona är fotograferade så tätt tidsmässigt är det inte så stor skillnad i utvecklingen på kyrkogården mellan de två bilderna. Fotot från 1951 visar dock mer av kyrkogården och på det syns även nytillkomna kvarter som inte ännu har börjat användas.

Kyrkogården innefattar nuvarande kvarteren A – P. En trädkrans finns runt kyrkogården på östra, västra och norra sidan motsvarande kvarteren A – K. Träden i öster längs kvarteren C, D och K är mindre och yngre än de övriga. Runt kvarteren L – P finns ingen trädkrans. Äldre trädkransar finns också mellan kvarter E, F och H, J, samt mellan B, E, J och C, D, K. Två större träd växer också mellan kvarter B och E. Den del av kyrkogården som numera är mest trädbevuxen, nämligen kvarteren C, D och K har planterade träd 1951, men de är ännu ganska små. En vit byggnad, det gamla bårhuset är beläget mellan södra delarna av kvarteren J och K, på den plats där dammen nu finns.

Kvarteren N, P, halva O och östra delen av L har ännu inte tagits i bruk, utan är gräsbevuxna ytor. I kvarteren C, D, K – P finns ett flertal grusgångar i kvarteren, medan de äldre kvarteren är mer sammanhållna utan gångar, med endast gräsytor mellan gravarna. Nästan alla gravar är grusgravar med omgärdande stenramar, eller det som är ännu vanligare, låga häckar. På en del gravar finns gravkullar. En stor del av gravvårdarna är högresta gravstenar som till stor del inte finns kvar idag.

Flygfoto från 1951 över Markaryds kyrkogård.

Gravkarta över Markaryds kyrkogård.

BESKRIVNING AV KYRKOGÅRDEN IDAG

Allmän karaktär

Markaryds kyrkogård är stor och består av ett flertal partier som var och en skiljer sig från varandra. Detta är en följd av de olika utvidgningar som skett under 1800- och 1900-talen. Den äldre kyrkogården består av kvarteren A – K. Dessa har tillkommit under 1800-talet och innefattar en mängd äldre gravvårdar. Kvarteren C, D och K är den så kallade parkkyrkogården som tillkom 1893. Det är en lummig del av kyrkogården som sina lindar kontrasterar till den övriga äldre kyrkogårdsdelen. I kvarteren L och M som tillkom på 1940-talet finns ett trettiotal grusgravar. Kvarteren T – X tillkom på 1950-talet och är enhetliga gravkvarter med låga gravvårdar. Urnlunden, kvarter Y, anlades 1974 och är en del av kyrkogården som är mer naturlig med ett antal träd och slingrande gångar. Längst österut finns de nyanlagda kvarteren Q, Å, Ä och Ö, som än så länge är gräsbevuxna ytor där några begravingar ännu inte har skett. I sydvästra delen av kyrkogården finns minneslunden som anlades 1986 och den nyanlagda askgravlunden.

På kyrkogården finns ett antal byggnader. Kyrkan ligger i den nordvästra delen av kyrkogården. Mellan kvarteren L och X finns bårhuset. Det så kallade pumphuset befinner sig bredvid kvarter R. I östra delen av kyrkogården finns sockenstugan och ekonomibyggnader för bland annat vaktmästeri. En parkeringen med grusad yta ligger också i denna del av kyrkogården. Nordväst om kyrkogården finns en asfalterad parkering.

Kyrkogården ligger högre än omgivningen i söder, där marken utanför sluttar ned mot Lillån. Inom flera av kvarteren förekommer grusgravar med stenramar och järnstaket. På vissa ställen finns stenramar som håller på att överväxas av gräs. På andra gravar har man kapat av stenramarna så att endast en kort bit av sidorna återstår.

Omgärdningar

En kallmurad mur av mestadels platta tunna grovhuggna mindre stenblock av granit omger delar av kyrkogården. Höjden på muren är ungefär 0,8 – 1,0 meter och bredden omkring en meter. Muren omgärdar den del av kyrkogården som innehåller kvarteren A – P. Övriga kvarter ligger utanför muren, men kvarter X avgränsas av en mur i söder. I norr vid kvarter A och B har muren kompletterats med ett konstfullt trästaket.

Muren väster om kyrkan utanför kvarter G är uppbyggd i två etage, på grund av höjdskillnaden mellan kyrkogården och området utanför.

Ingångar

I norr vid kvarter A finns en ingång med en dubbel och två enkla smidesgrindar som är cirka 1,4 meter höga. De fyra grindstolparna är breda, fyrkantiga, murade och putsade. De kröns var och en av fyrkantiga huvar av koppar. I nordvästra hörnet av kyrkogården, vid kvarter A, finns en enkel smidesgrind med samma utformning som de förra. Grindstolparna är smala fyrkantiga av släthuggen granit. En ingång utan grind, men med en trappa finns mellan kvarter A och G och leder ner till parkeringen nordväst om kyrkogården.

I norr vid kvarter C finns en dubbel smidesgrind, med högsta höjd på omkring 1,6 m. Dubbelgrinden flankeras av fyrkantiga grindstolpar av grå granit med en ungefärlig höjd på 1,5 meter. En öppning i muren finns strax väster om grinden.

En ingång utan grind, men med en trappa finns mellan kvarter A och G och leder ner till parkeringen nordväst om kyrkogården.

Överst: Muren väster om kyrkan utanför kvarter G är uppbyggd i två etage, på grund av höjdskillnaden mellan kyrkogården och området utanför.

Andra bilden: Kvarteren A - P omges av en kallmurad mur. Här vid kvarter X är det en stödmur.

Tredje bilden: I norr vid kvarter C finns en dubbel smidesgrind.

Nederst: I norr vid kvarter A finns en ingång med en dubbel och två enkla smidesgrindar. De fyra grindstolparna är breda, fyrkantiga, murade och putsade.

Vegetation

En trädkrans finns i norr längs muren i kvarteren A, B och C. Trädkransen vid kvarter A består i väster av lönn och i norr av lind. Trädkransen vid B i norr består av ask, lind och lönn. Längst i norr i kvarter C finns en rad med ask, rönn och lind som ingår i trädkransen. Längs kvarter G i väster består trädkransen av ask, lind och lönn. I söder är trädkransen av ek (kvarter N). Kvarteren C, D och K har en parkliknande stil med ett flertal planterade lindar.

Utanför kyrkogården mot Lillån växer det tätt med träd och buskar, området är tämligen snårigt. Öster om sockenstugan växer en rad med tre nyplanterade lindar och norr om en rad med både äldre och nyplanterade lindar. Mellan sockenstugan och ekonomibyggnaden finns förutom två handikapparkeringsplatser, även en blomsterplantering och öster därom två nyplanterade rönnar. Väster om dessa byggnader växer en rad med askar, öster om den gång som gränsar till kvarter T och U. Söder om ekonomibyggnaden finns en cirka 0,9 meter hög tät ligusterhäck och två stora ekar.

Vid parkeringen i öster växer glesa friväxande ligusterhäckar. I nordvästra hörnet av parkeringsplatsen har en ask och en alm sina växtplatser. Alla kvarteren är gräsbevuxna. Växter i kvarteren beskrivs i kapitlen för respektive kvarter.

Gångsystem

Merparten av gångarna inom kyrkogården är asfalterade. I kvarteren L – P går asfaltgångarna i öst-västlig riktning och det finns grusgångar som sträcker sig i nord-sydlig riktning. En trappa från grusgången mellan kvarter M och O når ner till asfaltgången mellan kvarter M, N och O. Trappan är i grå granit och har ledstänger av svartmålad järnstänger.

I kvarteren C, D och K finns två nordsydliga gångar belagda med röd ölandskalksten. Kvarteren förbinds med en uppfartsramp mellan kvarter C, D och B, E. En gång av röd ölandskalksten, sträcker sig genom kvarter H. I kvarter Y slingrar sig små gångar av röda ölandskalkstensplattor genom kvarteret.

Längs de asfalterade gångarna finns belysningsarmatur av svartmålat järn och klotformade kupor av klarglas. Parkbänkar av gjutjärn och trä finns utplacerade längs gångar och i kvarteren.

Överst: Längst i norr i kvarter C finns en rad med ask, rönn och lind som ingår i trädkransen.

Andra bilden: Kvarteren C, D och K har en parkliknande stil med ett flertal planterade lindar.

Tredje bilden: Kvarteren förbinds med en uppfartsramp mellan kvarter C, D och B, E.

Nederst: En trappa från grusgången mellan kvarter M och O når ner till asfaltgången mellan kvarter M, N och O.

Äldre och yngre gravvårdar i kvarter E.

Låga rektangulära gravstenar i kvarter X.

Gravvårdstyper

Markaryds kyrkogård har utvidgats vid ett flertal tillfällen och de olika delarna har olika karaktär med olika typer av gravvårdar. I de äldre kvarteren A – K finns äldre gravvårdstyper som högresta, halvhöga och låga smala gravstenar, som oftast tillverkats i diabas. Andra äldre gravvårdstyper förekommer också som gjutjärnsvårdar och gravstenar i ålderdomlig utformning som exempelvis tunna stenflak. I de äldre kvarteren förekommer även yngre gravvårdar.

I kvarteren L – P som tillkom på 1940-talet finns endast låga gravstenar, både rektangulära och med mer bred formgivning. I dessa kvarter finns även merparten av kyrkogårdens grusgravar. I kvarteren som anlades på 1960-talet, R – X, finns nästan enbart låga gravstenar, mestadels låga rektangulära. Det yngsta kvarteret som tagits i bruk är urngravlund Y. Här finns dels liggande vårdar i form av små hållar dels små naturstenar. De stående gravstenarna i kvarteret är ofta i fri form och något högre och smalare än tidigare. I alla kvarter finns hållar i olika storlekar från små till stora.

Byggnader

I östra delen vid kyrkogården finns sockenstugan, en rödmålad 1,5-plansbyggnad med locklistpanel. Byggnaden har frontespis och brutet tak, så kallat mansardtak täckt med tvåkupiga betongpannor i orange. Byggnaden har flyttats till platsen och har tidigare varit skola.

Söder om sockenstugan finns en ekonomibygnad med blåmålad locklistpanel och svart plåttak. Byggnaden innehåller bland annat vaktmästeri. Öster om ekonomibygnaden finns en gårdsplan inhägnad med ett högt blåmålat staket. Innanför finns containrar, arbetsfordon och kompostjord.

Bårhuset som invigdes 1954 ligger mellan kvarter L och X. Byggnaden är uppmurad av grovhuggen grå granit. Taket är ett sadeltak som har brant vinkel och är täckt av gröna betongpannor. Två kors i brons eller koppar finns i söder och norr på taknocken. Huvudingången finns i norr och är en dubbel

Sockenstuga.

Ekonomibygnad med vaktmästeri.

Bårhuset med gravkapell.

Pumphuset.

trädörr med järnsmidesdetaljer. På båda sidorna om dörren växer idegranar. På västerväggen finns ett litet fönster. Eventuellt finns ett likadant fönster på österväggen, men denna vägg är nästan helt täckt av murgröna, liksom en del av norrväggen. Byggnaden har en källare med ingång genom en trappa i söder. I bårhuset finns ett gravkapell.

Pumphuset med verkstad och toaletter är beläget i västra delen av kyrkogården utanför muren mellan kvarteren G och R. Byggnaden är murad av grovhuggen grå granit och har ett lågt flackt tak av koppar. Gavelröstena är av trä med locklistpanel och brunlaserade liksom dörrarna av trä. Under takfoten finns en rad med små fönster.

Dammanläggning

Mellan kvarter K och J finns en fyrkantig damm med fontän. Dammen har en kant av grovhuggen grå granit. Runt dammen växer funkia. Öster och norr om dammen finns en större stenlagd yta belagd med röd ölandskalksten. Fyra parkbänkar i gjutjärn och trä är utplacerade på det stenlagda området.

Fyrkantiga brunnskar uppmurade av kalksten finns i kvarteren U och V vid västmuren. Brunnarna är täckta av huvar i koppar. Brunnskaren ska avlägsnas inom snar framtid.

Dammanläggningen.

Fyrkantiga brunnskar uppmurade av kalksten finns i kvarteren U och V vid västmuren. Brunnskaren ska avlägsnas inom snar framtid.

Minneslunden

Minneslunden som invigdes 1986 ligger i sydvästra hörnet av kyrkogården närmast ån där den kröker sig. Centralt på platsen finns en cirkulär gräsyta där urnorna begravs. Runt gräsytan sträcker sig en gång av smågatsten. Två träbänkar finns placerade vid gången.

I nordväst finns en minnessten i grovhuggen grå granit placerad. En vers skriven av Bo Setterlind pryder minnesstenen med texten ”Att dö är seger, inte nederlag. Det lyser över bergen. Natt har blivit dag”. Framför minnesstenen finns det en rabatt med singel där vaser kan placeras. Rabatten avgränsas av kantsten. Strax nordost om rabatten och minnesstenen befinner sig en stenlagd yta där en hållare i järnsmide för bland annat buketter är placerad.

I sydväst närmast ån leder en liten stensatt stig fram till en vacker plats för kontemplation och utsikt över ån. En enkel bänk i trä och en belysningsstolpe är placerad på platsen.

Minneslunden avgränsas i öster av en halvcirkelformig kallmurad mur med platta grovhuggna stenar i olika storlek. Strax norr om muren är ett litet område med avrundade stenar och en större stenhäll placerad. På stenhällen står ett mindre uthugget stenblock i form av ett fågelbad. I anslutning till muren och stenpartiet finns en blomplantering. Runt minneslunden växer ett antal ekar.

Askgravlund

Norr om minneslunden finns den nyanlagda askgravlunden, som invigdes den 19 augusti 2007. Inga gravläggningar hade ännu skett vid inventeringstillfället. Askgravlunden består av tre långsmala rabattliknande begravningsytor som är avgränsade av kantsten. Inom varje yta står tre likadana rektangulära gravstenar i grå granit på rad. Gravstenarna i askgravlunden är större än vanliga ordinära gravstenar och plaketter med de begravdas namn ska fästas på dem för att märka ut platsen för gravurnan. En gång belagd med smågatsten slingrar sig förbi gravstenarna på östra sidan och vid den är två parkbänkar i trä utplacerade. Då askgravlunden är nyanlagd ser den fortfarande lite kal ut med sina nyanlagda gräsytor och nyplanterade rönнар. Väster om askgravlunden växer björk och ek. I norr avgränsas asklunden av en måbärshäck, som troligen ska tas bort inom kort.

Överst: Minneslunden.

Andra bilden: Minnesstenen i minneslunden.

Tredje bilden: Vid muren i minneslunden finns ett litet område med avrundade stenar och en större stenhäll placerad.

Nederst: Askgravlunden.

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Kvarter A

ALLMÄN KARAKTÄR

Kvarter A ligger norr om kyrkan och är uppdelat i tre mindre kvarter avgränsade av asfaltgångar. Kvarteret har en blandad karaktär med olika typer av gravvårdar från olika epoker. Den äldsta gravstenen är en gravsten i marmor från 1858, om man inte räknar gjutjärnskorset som står vid kyrkväggen och är från 1822. Detta kors upptas i kapitlet om ”Gravvårdar vid kyrkväggen”. Det finns många familjegravar i kvarteret och återstoder av stenramar som är mer eller mindre gräsöverbuxna.

Trädkransen består i väster av lönn och i norr av lind. I kvarteret växer inte några träd förutom trädkransen och bara några få större buskar. I delen längst österut växer en rhododendronbuske och en idegran. Likadant är det i mittdelen. I den västra delen har två stora buxbombsbuskar sin växtplats.

GRAVVÅRDSTYPER

I kvarteret finns ett antal högresta gravstenar från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. De är tillverkade av diabas, grå granit och röd granit. Högresta gravstenar i form av monoliter är relativt vanliga. En i grå granit har ett konstnärligt uthugget träd som dekor. Bland högre breda finns gravstenar i antik tempelstil i grå granit med en infälld större platta i diabas. Låga och halvhöga smala förekommer i diabas och en i marmor. Gravstenen

En nästan helt gräsöverbuxad lång smal håll och stenram.

Halvhög smal gravsten i marmor från 1858.

Högrest gravsten i röd granit.

Gjutjärnskors från 1872, med treklöverformade avslut på korsarmarna.

marmor är kvarterets äldsta och är från 1858. En av de halvhöga gravstenarna i diabas är från 1992 och är nytillverkad.

Låga rektangulära gravstenar med olika typer av krön är vanligt förekommande. De i kvarteret är framställda av grå granit och diabas och förekommer från 1930-talet och framåt. Från 1930 kommer också de låga breda gravstenarna som tillverkats i grå granit. Ett antal små hållar i grå granit, diabas och röd granit förekommer också i kvarteret. Bland typen hållar finns en liten halvstående håll i diabas som pryder en familjegrav.

Bland de mer ovanliga gravstenarna är en nästan helt gräsövertväxt lång smal håll. En annan ovanlig gravstentyp är den halvcirkelformiga låga breda gravstenen i grå granit från 1935. Slutligen finns det ett gjutjärnskors från 1872, med treklöverformade avslut på korsarmarna. Namnet på det begravde står på en platta som är fastsatt på sockeln.

Yrkestitlar omnämns på några gravvårdar. Exempel är lantbrukaren (flera), urmakarmästaren, lokföraren och byggmästaren. Orts- och gårdsnamn nämns på knappt hälften av gravvårdarna. Några namn är Ekhult, Ryd, Majenfors, Gällareböke och Ållhult. Psalm- och bibelhänvisningar är relativt vanligt. Exempelvis nämns Dav 23 ps, Sv Ps 355, 481, 586 och 622. Tänkespråk och bibelcitat finns på några gravstenar såsom ”Den som vinner han skall klädder varda med vit kläder och jag skall icke utskrapa hans namn åt lifsens bok. Joh 3 (5v).” ”Jag är uppståndelsen och livet”, ”Så är nu ingen fördömelse för dem som äro i Kristus Jesus” och ”Är Kristus vårt liv, är döden vår vinning”.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Kvarter A är ett kvarter med blandad karaktär och med många typer av gravvårdar av olika ålder. Alla gravvårdar som är äldre än 1930, bör bevaras i befintligt skick, så även yngre gravstenar som är speciellt unika. Speciellt värdefulla är marmorvården från 1858, gjutjärnskorset från 1872 och de högresta gravstenarna. Stenramarna och gravstenar som är delvis överväxta med gräs, bör rensas fram, då dessa har ett stort kulturellt värde och bidrar till att förhöja kyrkogårdens utseende. Då kvarteren är av blandad karaktär, med många typer av gravvårdar, kan nya gravvårdar få en mer fri utformning. Viktigt är dock att de passar in i kvarteren och inte avviker för mycket. Färgskalan kan exempelvis anpassas. Att återanvända gravvårdar är ett möjligt alternativ, som också utnyttjats med flera av gravvårdarna i kvarteret.

Kvarter B

ALLMÄN KARAKTÄR

Kvarter B beläget nordost om kyrkan har en blandad karaktär med gravvårdar från olika tidsåldrar. Det finns många olika gravvårdstyper, även sådana som inte förekommer i andra kvarter. Den äldsta gravvården är en hög smal gravsten från 1855. En grav har en omgivande stenram som är delvis gräsövernäxt. Några grusgravar finns inte i kvarteret. Det förekommer flera familjegravar och i den nordöstra delen av kvarteret befinner sig ett område med barngravar.

Trädkransen i norr består av ask, lind och lönn. En oxel, en lönn och lind växer i öster.

GRAVVÅRDSTYPER

Ett flertal högresta gravstenar i diabas, grå och röd granit finns i kvarteret. De förekommer både i form av monoliter och med ordinär utformning. En högrest gravsten av granit har ett konstnärligt uthugget träd och en högrest är en obelisk i diabas. Det finns även låga och halvhöga smala i diabas och grå granit. Den äldsta gravstenen är en högrest gravsten i grå granit med konstfull utformning från 1855. Texten är svår att utläsa, därför har en skylt med gravstenstexten uppsatts bredvid. Bland de högresta finns även ett stort kors i grå granit från 1945. Bland de äldre gravstenarna kan nämnas en halvhög smal gravsten från 1876 i grå granit. Gravstenen är krönt av ett kors och har en infattad platta i marmor och en infattad thorvaldsensme-

I den nordöstra delen av kvarteret befinner sig ett område med barngravar.

Den äldsta gravstenen är en högrest gravsten i grå granit med konstfull utformning från 1855.

Gravstenen är krönt av ett kors och har en infattad platta i marmor och en infattad thorvaldsensmedaljong med motivet "Dagen".

En fyrkantig, nästan kubformad gravsten i diabas med text på engelska.

daljong med motivet "Dagen". Från samma år kommer en gravsten i grå granit med murgrönsdekor och en infattad platta i marmor.

Vanliga gravstenar i kvarteret är de låga rektangulära med olika typer av krön. De är tillverkade i grå granit, diabas och röd granit. Även låga breda förekommer, både i avrundade böjande former och mer kantiga. De är förfärdigade i grå granit, några har infälld platta i diabas. Små hällar i grå granit, diabas, marmor och röd granit förekommer också. En stor häll i röd granit finns dessutom i kvarteret. Ovanlig är en fyrkantig, nästan kubformad gravsten i diabas med text på engelska.

Yrkestitlar finns på en del gravvårdar. Några exempel på titlar är lantbrukaren (ett flertal), åbon, boktryckaren, överkonduktör och svenskamerikanen. Orts- och gårdsnamn är ungefär lika vanligt. Bland annat nämns Misterhult, Skipphult, S. Århult, Brånhult och Tänneryd. Bibel- och psalmhänvisningar är inte så vanligt. De som förekommer är Es 53, Psalt 103, Sv Ps 331 och 336. Tänk språken som nämns är "Gud är kärleken" och "Jag vet att min förlössare lever".

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Kvarter B är ett blandat kvarter med många olika gravvårdstyper, även sådana som inte förekommer i andra kvarter. Alla gravvårdar som är äldre än 1930, bör bevaras i befintligt skick, så även med yngre gravstenar som är speciellt unika. Särskilt kan framhållas kvarterets äldsta gravvård från 1855 och de båda äldre gravvårdarna från 1876 med infattade marmorplattor och den ena med thorvaldsensmedaljong. De övriga högresta bör även uppmärksammas, liksom de med utländskt inslag (engelsk text och svenskamerikanen). Stenramen som är delvis överväxt med gräs, bör rensas fram, då denna har stort kulturellt värde. Då kvarteret är av blandad karaktär, med många typer av gravvårdar, kan nya gravvårdar få en mer fri utformning. Viktigt är dock att de passar in i kvarteren och inte avviker för mycket, genom att bland annat anpassa valet av stensorter till gravstenarna. Att återanvända gravvårdar är ett möjligt alternativ.

Kvarter C.

Kvarter C, D och K

ALLMÄN KARAKTÄR

Tre stora kvarter som är åtskilda sinsemellan i öst-västlig riktning av asfalterade gångar. Området har en parkliknande stil med ett flertal planterade lindar. I varje kvarter finns två nordsydliga gångar belagda med röd ölandskalksten. Längst i norr i kvarter C finns en rad med ask, rönn och lind som ingår i trädkransen. Förutom alla lindarna i kvarteren växer tre sockertoppsgranar i kvarter D. Kvarteren C, D och K ligger något högre än B, E och J. Kvarteren förbinds med en uppfartsramp mellan kvarter C, D och B, E.

I alla kvarteren är gravvårdarna riktade åt öster och väster och mestadels placerade rygg mot rygg. Norra raden i C är riktade åt söder och södra raden i kvarter K är riktad åt norr. Inga grusgravar finns i kvarteren, men det finns rester efter stenramar som är mer eller mindre övervuxna med gräs. Familjegravar förekommer.

Kvarteren är av blandad karaktär med en stor bredd gällande gravvårdar från sent 1800-tal och framåt. Kvarteren tillkom vid utökningen 1893. Äldsta gravvården är från 1896.

GRAVVÅRDSTYPER

I kvarteren finns enstaka högresta gravstenar i diabas och grå granit. Några är bredare i modellen och i grovhuggen grå granit. Annars är den van-

Högrest gravsten i antik tempelstil.

ligaste gravvårdstypen den låga rektangulära som finns med olika typer av krön, såsom takformade, raka, soluppgångsformade, vågiga och rundade. Gravstenarna finns från helt slätthuggna och polerade till grovhuggna, tillverkade i grå granit, diabas, röd granit och labradorgranit. Flera av de låga rektangulära är av antik tempelstil. Det finns även några mer högresta och breda gravstenar i antik tempelstil. De är tillverkade av grå granit med en stor infälld platta av diabas. Det finns även låga och halvhöga smala, som oftast är tillverkade av diabas och i några fall grå granit, under tiden fram till 1930-talet. Några yngre är tillverkade i samma stil, antingen återanvända eller nytillverkade. Nyttillverkade är oftare mer fyrkantiga i formen och istället tillverkade i grå granit. Av yngre datum är också gravstenarna i fri form i röd granit, grågranit och hallandsgnejs (hallandia).

Vanligt förekommande är också små hällar i diabas och grå granit och någon enstaka i röd granit. Några av de små hällarna är i form av en uppslagen bok. Enstaka halvstora hällar i grå granit påträffas även. Det förekommer låga breda i grå granit från andra fjärdedelen av 1900-talet. De har både avrundade böjande former och mer kantiga. I kvarteren finns några yngre halva naturstenar med slätpolerad framsida. På barngravarna förekommer små hällar och små låga rektangulära gravstenar.

I kvarter C finns ett par högresta och halvhöga gravstenar i grå granit med mycket konstfullt uthuggna växtmotiv. En monumental gravsten i diabas har en större medaljong med troligtvis den begravnings porträtt. En liggande häll håller på att överväxas av gräs.

Förutom de mer vanliga gravvårdarna i kvarter D finns även följande gravvårdar. En stor häll i röd granit som är omgärdad av en ram av röd ölandskalksten. Flera låga långa liggande smala gravstenar som ser ut att ha varit integrerade delar stenramar. Det finns även en stor natursten som använts till gravsten. På en mycket liten stenram finns ett namn uthugget. En liten oval häll är omringad av en mycket liten grusgrav av modernt snitt, inte som de stora som var vanliga förr. Det förekommer även två små fyrkantiga lutande hällar, en i marmor och en i diabas. I kvarteret finns även ett cirka 0,7 meter högt kors i diabas. En låg bred gravsten sammansatt av flera delar har en konstfullt uthuggen mittdel av marmor eller kalk-

Överst: En monumental gravsten i diabas har en större medaljong med troligtvis den begravnings porträtt.

Andra bilden: Låg lång bred gravsten i grå granit.

Tredje bilden: En stor häll i röd granit som är omgärdad av en ram av röd ölandskalksten.

Nederst: En liten oval häll är omringad av en mycket liten grusgrav av modernt snitt.

sten. Gravstenarna på ömse sidor om är av diabas.

I kvarter E finns utöver de vanliga gravvårdarna följande. Ett gjutjärnskors med dekor av murgrönsrankor är från 1903 och återanvänd 1991. Gjutjärnkorsen har en stensockel. En låg smal gravsten i röd granit är ensam i sitt slag i kvarteren. I kvarteret finns även en omkullvält gravsten.

Yrkestitlar är relativt vanligt förekommande. Några exempel är stationskarlsaspiranten, polisuppsyningsmannen, modellsnickaren, hemmansägaren, muraren, överläraren och droskägaren. Orts- och gårdsnamn förekommer, men är inte fullt lika vanligt. Bland namnen nämns bland annat Fägerhult, Norra Haghult, Sanna, Ulvaryd, Harpholma, Göshult och Brathult. Bibel- och psalmhänvisningar förekommer på flera gravvårdar. Exempel är Joh. 3:16, Efes 2:8, Visshetens bok 4 k 13-14 v, Sv ps 66, 302, 471 och 574. Tänkespråk nämns i flera fall som ”I hennes ögon lyste livet rikt”, ”För mig är livet Kristus och döden en vinning”, ”Vi hava övervunnit för lammets blods skull”, ”Vi mötas igen hos Gud” och ”Värme, ömhet, omsorg och styrka i gemensam kärlek. Man borde inte sova...”.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH KARAKTÄR

Kvarteren C, D och K är tre stora kvarter med en mångfald av gravvårdstyper från slutet av 1800-talet och framåt. Alla gravvårdar som är äldre än 1930, bör bevaras i befintligt skick. Stenramarna och gravstenar som är delvis överväxta med gräs, bör rensas fram, då dessa har stort kulturellt värde.

Kvarteren präglas av den tydliga parkkaraktären med stora planterade lindar som ökar känslan av att vara en avgränsad del inom kyrkogården. Området med sina träd har både ett viktigt andligt och skönhetsmässigt värde för besökaren.

Då kvarteren är av blandad karaktär, med många typer av gravvårdar, kan nya gravvårdar få en mer fri utformning. Viktigt är dock att de passar in i kvarteren och inte avviker för mycket. Att återanvända gravvårdar är ett möjligt alternativ, som också utnyttjats med flera av gravvårdarna i kvarteret.

Överst: Låg bred gravsten i grå granit från 1932.

Mitten: Konstfullt utformad gravsten.

Nederst: Högrast gravsten med konstfullt uthugget växtmotiv, samt ett gjutjärnskors med dekor av murgrönsrankor är från 1903 och återanvänd 1991.